

Archeologienota

Programma van maatregelen

MESEN KERKSTRAAT DAALSTRAAT (prov. West-Vlaanderen)

Auteurs: Birgit LEENKNEGT, Jeroen
VERMEERSCH, Lies DIERICKX

Projectcode: 2018D109

- **Administratieve gegevens**

- ➔ Erkende archeoloog rechtspersoon: Monument Vandekerckhove nv, Oostrozebekestraat 54, 8770 Ingelmunster, OE/ERK/Archeoloog/2015/00031
- ➔ Locatiegegevens: Mesen hoek Kerkstraat Daalstraat (zie plan in bijlage 2 en 3 bij het verslag van resultaten bureauonderzoek)
- ➔ Lambertcoördinaten: X: 46240, Y: 16240; X: 46284, Y: 162507
- ➔ Kadastergegevens: Mesen, sectie A, perceel 178G2 (zie plan in bijlage 3 bij het verslag van resultaten bureauonderzoek)

- **Aanleiding vooronderzoek**

- ➔ zie het verslag van resultaten bureauonderzoek

- **Resultaten vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**

- ➔ zie het verslag van resultaten bureauonderzoek

- **Gemotiveerd advies**

Het bureauonderzoek is volledig en hierin kon het volgende vastgesteld worden:

- Er is met zekerheid een archeologische site te verwachten op het projectgebied. Het projectgebied situeert zich in de stadskern van Mesen, binnen de eerste stadsomgrachting (1200) en in een archeologische zone.
- Historische kaarten tonen gebouwstructuren van de Benedictijnenabdij (1060-1776) ter hoogte van het projectgebied. Het gaat deels om de ingangspoort en het portier, een serre, kamers van de kloosterlingen met daarboven het oud abdissenkwartier. Ook een deel van de erekoer en de binnenplaats Sint-Joris zouden gedeeltelijk binnen het projectgebied gelegen zijn. Vanaf wanneer sprake is van abdijgebouwen binnen het projectgebied, dient onderwerp uit te maken van verder onderzoek.
- Aangezien Mesen tijdens de Eerste Wereldoorlog in de frontlinie lag en achtereenvolgens door de Duitsers (november 1914), Nieuw-Zeelanders (juni 1917) en opnieuw de Duitsers (november – september 1918) werd ingenomen, is er een verwachting voor vondsten en structuren uit deze oorlog. De aanwezige gebouwstructuren in het projectgebied werden tijdens de Eerste Wereldoorlog vernield.
- De site heeft een hoge archeologische waarde omdat ze meer informatie kan bieden over de ontwikkeling en het dagelijkse leven binnen de abdij. Het archiefmateriaal van de abdij is tijdens WOI vernield, waardoor de waarde van het bodemkundig potentieel enkel groter wordt. Daarnaast kan het onderzoek ook de geschiedenis van

de stadsontwikkeling van Mesen en de aanwezigheid tijdens de Eerste Wereldoorlog verder aanvullen.

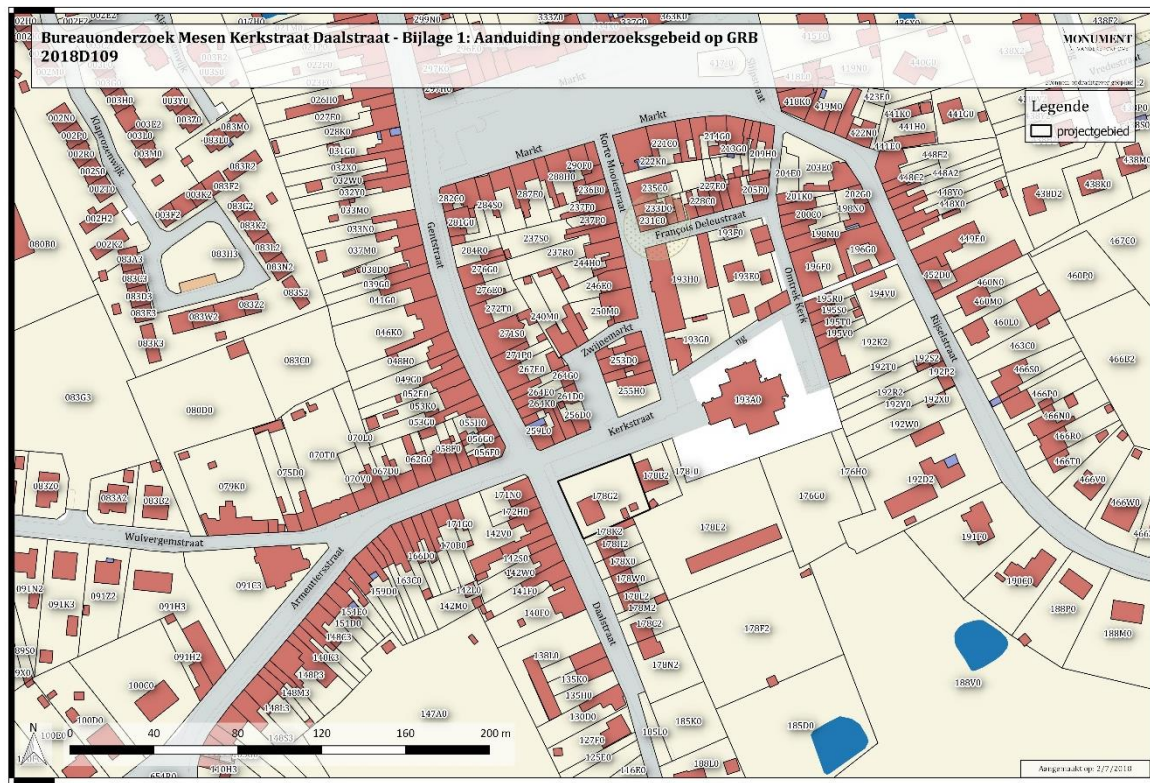
- De geplande werken impliceren een bodemverstoring van ca. 35 tot 180cm onder het huidige maaiveld (hierbij dient nog een buffer bijgerekend te worden).
- Aangezien volgens mondeling doorgegeven informatie de grond in het projectgebied tot 30cm is afgegraven in 2017 en gezien onderzoeken in de buurt duiden op ondiep, en goed, bewaarde sporen, worden reeds ondiep in de bodem archeologische sporen en structuren verwacht.

Aangezien het duidelijk is dat de bodemingrepen bij de geplande werken gepaard gaan met een vernietiging van een archeologische site met een hoog potentieel, is verder archeologisch onderzoek op het terrein noodzakelijk. Op heden is er nog geen duidelijk beeld over het niveau van de moederbodem, de dikte van het relevante archeologische pakket, het aantal te verwachten niveaus en de bewaringstoestand van het verwachte muurwerk en andere sporen. Tevens kan de buffer die dient bijgerekend bij de bodemingreep van de geplande werken met enkel de resultaten uit het bureauonderzoek nog niet vastgesteld worden. De bufferdiepte is namelijk afhankelijk van de aard van de ondergrond, de aard van de sporen en de aard van de geplande werken. Enkel over deze laatste component biedt het bureauonderzoek duidelijkheid. Bijgevolg wordt een verder archeologisch vooronderzoek op het projectgebied geadviseerd om bovengenoemde ongekende factoren in te schatten vooraleer over te gaan naar een hoogstwaarschijnlijk hierop volgende opgraving.

Gezien de omgevingsaanvraag voor de geplande werken reeds is aangevraagd, is het niet wenselijk om het vooronderzoek in het traject van de archeologienota uit te voeren. Het uitvoeren van het vooronderzoek en de rapportage zouden langer duren dan de termijn waarin de omgevingsvergunning al dan niet ontvankelijk wordt verklaard. Als er in de termijn tussen het aanvragen van de omgevingsvergunning en de beslissing over de ontvankelijkheid ervan geen bekrachtigde archeologienota beschikbaar is, wordt de vergunningsaanvraag nietig verklaard en dient de bouwheer opnieuw een aanvraag in te dienen. Dit impliceert een niet te overziene economische schade wegens vertraging en een administratieve rompslomp die kan vermeden worden wanneer het vooronderzoek in een uitgesteld traject wordt geadviseerd. Vandaar dat deze laatste optie hier weerhouden werd.

- **Planafbakening**

De totale site heeft een oppervlakte van ca. 1042m² en dient volledig onderzocht te worden door middel van proefsleuven/-putten (zie figuur 1). Het vooronderzoek dient uitgevoerd in een uitgesteld traject.

Figuur 1: Aanduiding van het onderzoeksgebied geprojecteerd op het GRB (bron: geopunt.be) (bijlage 1).

• Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om de bewaringstoestand en aard van de archeologische site en de omvang ervan in drie dimensies vast te stellen. Op heden is er nog geen duidelijk beeld over het niveau van de moederbodem, de dikte van het relevante archeologische pakket, het aantal te verwachten niveaus en de bewaringstoestand van het verwachte muurwerk en andere sporen. Tevens kan de buffer die dient bijgerekend bij de bodemingreep van de geplande werken met enkel de resultaten uit het bureauonderzoek nog niet vastgesteld worden. De bufferdiepte is namelijk afhankelijk van de aard van de ondergrond, de aard van de sporen en de aard van de geplande werken. Enkel over deze laatste component biedt het bureauonderzoek duidelijkheid. Het vooronderzoek is noodzakelijk om deze op heden nog onbekende factoren in te schatten vooraleer over te gaan tot de hoogstwaarschijnlijk hierop volgende opgraving.

○ Proefsleuven/proefputten:

- Wat is de bodemkundige opbouw van het terrein? In welke mate is de originele bodemopbouw nog intact?
- Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem (beschrijving + datering)?
- Op welke diepte bevindt zich de moederbodem t.o.v. het maaiveld?
- Wat is de diepte van het relevante archeologische pakket?

- Wat is het aantal te verwachten archeologische niveaus?
- Welke is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Wat is de bewaringstoestand van de verwachte muren van het abdijcomplex?
- Kan het dwarsgebouw van het abdijcomplex (kamers van kloosterlingen en daarboven het oud abdissenkwartier) afgebakend worden binnen het onderzoeksgebied?
- Kunnen de aangetroffen abdijgebouwen gedateerd worden?
- Wat is de juistheid van de kaart van J. Boon uit 1994 met de reconstructie van het abdijcomplex bij haar afschafing in 1776? Was er inderdaad sprake van en ingangspoort met portier, een serre, kamers van kloosterlingen, een erekoer en de binnenplaats Sint-Joris ter hoogte van het projectgebied?
- Is er een verschil in de bodemopbouw en het historisch bodemgebruik respectievelijk binnen en buiten het abdijcomplex?
- Zijn er begravingen aangetroffen?
- Zijn er sporen die wijzen op één van de grote stadsbranden in de 14de en 16de eeuw?
- Zijn er begraven, pre-stedelijke, Ap-, of andere horizonten aanwezig?
- Zijn er sporen/ structuren die wijzen op bewoning uit de IJzertijd/Romeinse tijd?
- Zijn na de afschaffing van de abdij inderdaad de abdijgebouwen in het projectgebied afgebroken en zijn daarna gebouwen in functie van het geticht gebouwd, of zijn de abdijgebouwen (gedeeltelijk) hergebruikt?
- Zijn er specifieke sporen en structuren aanwezig die aan de stellingenoorlog (WOI) kunnen gelinkt worden?
- Wat is de historische en archeologische waarde van de aangetroffen site?
- Welke zijn de verder te nemen maatregelen i.f.v. de geplande werken?
- Kan de dikte van de buffer die dient bijgerekend bij de bodemverstoring van de geplande werken bepaald worden (a.d.h.v. de aard van de ondergrond, de aard van de sporen en de aard van de geplande werken)? Indien ja; wat is die diepte?

- **Plan van aanpak**

- **Proefsleuven/proefputten**

Er is met zekerheid een archeologische site in het projectgebied aanwezig (gebouwen van het abdijcomplex), echter op heden is nog geen zicht op de bodemopbouw, het aantal relevante archeologische niveaus, de diepte en dikte van de moederbodem, de bewaringstoestand van de structuren (van de abdij) en dergelijke. Om een beter zicht te hebben op deze factoren wordt een vooronderzoek met de combinatie van proefsleuven en

proefputten geadviseerd. Om economische en administratieve redenen, in een uitgesteld traject.

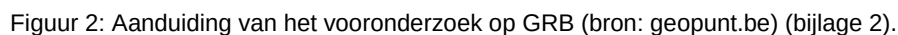
Om de locatie van het abdijgebouw van de kamers van de kloosterlingen (dwarsgebouw) te kunnen bepalen worden drie parallelle ononderbroken proefsleuven, noord-zuid-georiënteerd in het projectgebied aangelegd (zie Figuur 3 en bijlage 3). De sleuven hebben een breedte van 2m, een lengte van ca. 20m, en hebben een onderlinge tussenafstand van 6m. De proefsleuven snijden niet enkel het voormalige dwarsgebouw van de abdij aan. Ook de binnenplaats Sint-Joris (buiten het gebouwcomplex) en de erekoer (binnen het gebouwcomplex) worden bij de proefsleuven aangesneden. De proefsleuven worden aangelegd tot het eerste archeologische niveau of tot het toereikende niveau om de vraagstelling te kunnen beantwoorden. Dit impliceert bij de abdijgebouwen tot op de muurstructuren. In de zones van de twee koeren dienen de proefsleuven minstens één maal ter hoogte van de binnenplaats Sint-Joris en één maal ter hoogte van de erekoer de moederbodem aansnijden. Dit kan door middel van een kijkvenster. Indien het archeologisch onderzoek dit vereist, voor een beter zichtbaarheid of verdere veilige verdieping tot de moederbodem mogelijk te maken, kan de sleuf (getrapt) verbreed worden. Gezien de vorm van het verwachte dwarsgebouw, gezien de exacte locatie van het gebouw op heden nog niet gekend is en gezien naast het gebouw ook de erekoer en de binnenplaats Sint-Joris worden aangesneden, zijn proefsleuven hier de meest opportune onderzoeksmethode.

Aan de hand van de locatie van het dwarsgebouw, dat tijdens het proefsleuven wordt geconstateerd, wordt bepaald waar precies een proefput met afmetingen van 3x4m ter hoogte van de ingangspoort wordt uitgegraven. Een proefput is hier het meest geschikt gezien de vorm en oppervlakte van de toegangspoort (aanzienlijk kleiner dan het dwarsgebouw). Ook hier dient de proefput gestaakt op het toereikende niveau om de vraagstellingen te kunnen beantwoorden (Figuur 3 en bijlage 3 en Figuur 2 en bijlage 2 geeft enkel een indicatie van de locatie van deze proefput).

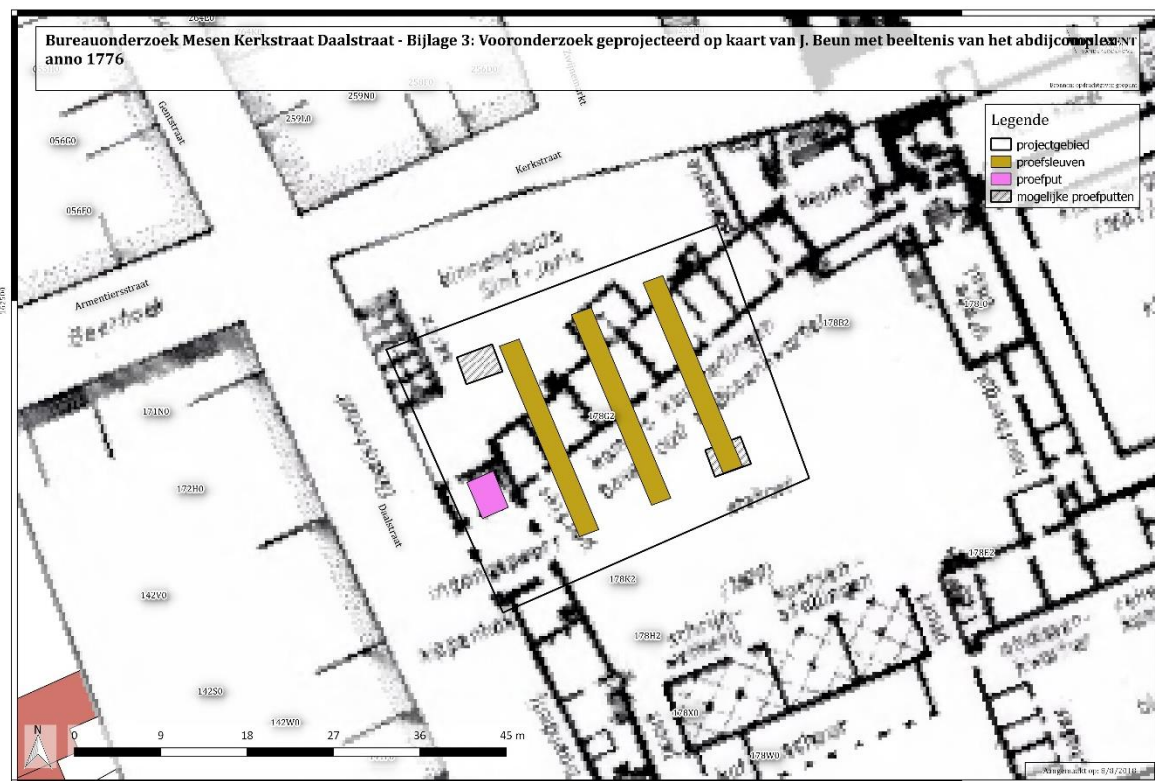
Indien het niet mogelijk was om tijdens de proefsleuven de moederbodem te bereiken en/of wanneer het beantwoorden van de onderzoeksvragen dit vereist, dienen nog 2 extra proefputten aangelegd met afmetingen van 3x4m. En dit tot op de moederbodem, één in de zone van de binnenkoer Sint-Joris en één op de zone van de erekoer (gearceerd aangeduid op Figuur 2 en bijlage 2 en Figuur 3 en bijlage 3).

Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (vb. brandrestengraven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dient te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het vooronderzoek moet niet uitgevoerd worden indien de geplande bouwwerken, waarvoor deze archeologienota wordt opgesteld, niet zullen worden uitgevoerd. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd kunnen beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium aan de hand waarvan de erkende archeoloog zal bepalen of het onderzoeksdoel succesvol bereikt is.

Figuur 2: Aanduiding van het vooronderzoek op GRB (bron: geopunt.be) (bijlage 2).

Figuur 3: Aanduiding van het vooronderzoek op een kaart van J. Boon waarop het abdijcomplex anno 1776 te zien is (bron: J. BEUN, p. 32).

- **Gewenste competenties**

- ➔ De leidinggevende archeoloog dient minstens 240 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek in stadscontexten
- ➔ De assistent-archeoloog dient ten minste 120 werkdagen veldervaring te hebben in stadcontexten
- ➔ Het team kan worden aangevuld door een derde persoon (een technisch medewerker of een assistent-archeoloog) die niet dient te beschikken over specifieke ervaring
- ➔ Gedurende het veldwerk dient een (assistent-)aardkundige op afroep beschikbaar te zijn op het terrein. De (assistent-)aardkundige moet beschikken over aantoonbare ervaring in stadscontexten.

- **Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk**

Het onderzochte oppervlak bij het vooronderzoek wijkt af van de standaard aangehouden 10% opengelegd door sleuven en 2,5% door middel van volgsleuven, dwarssleuven of kijkvensters, waarbij in totaal 12,5% van de totale grootte van het terrein wordt onderzocht. Bij dit vooronderzoek wordt ca. 14,6% blootgelegd (indien ook de twee extra proefputten worden aangelegd, is dit 16,9%). Deze grotere oppervlakte is nodig om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden en op deze manier een goede inschatting te verkrijgen voor de hoogstwaarschijnlijk hierop volgende opgraving.

- **Literatuur**

BEUN J. 1994, *Een kleine stad met een grote geschiedenis*, Tijdschrift van het Gemeentekrediet, jaargang 48, nummer 3.

- **Plannenlijst**

Projectcode	2018D109
Onderwerp	Plannenlijst
Plannnummer	Bijlage 1
Type	Kadasterplan
Onderwerp	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Ongekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	02/07/2018
Plannnummer	Bijlage 2
Type	Plan vooronderzoek op het kadaster
Onderwerp	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Ongekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	08/08/2018
Plannnummer	Bijlage 3
Type	Plan vooronderzoek op kaart van J. Beun met aanduiding van het abdijcomplex anno 1776
Onderwerp	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Ongekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	08/08/2018

Bureauonderzoek Mesen Kerkstraat Daalstraat - Bijlage 1: Aanduiding onderzoeksgebied op GRB 2018D109

Legende
 projectgebied

0 40 80 120 160 200 m

Aangemaakt op: 2/7/2018

☐ projectgebiet

46000

Bureauonderzoek Mesen Kerkstraat Daalstraat - Bijlage 2: Anduiding van het vooronderzoek op GRB

2018D109

MONUMENT
VANDEKERCKHOVE

Bronnen: opdrachtgever, geopunt

Legende

- projectgebied
- proefsleuven
- proefput
- mogelijke proefputten

162500

Kerkstraat

Daalstraat

171N0

172H0

142V0

142S6

142W0

258F0

259N0

259L0

178G2

178K2

178H2

178X0

178B2

178E2

178_0

Aangemaakt op: 8/8/2018

Bureauonderzoek Mesen Kerkstraat Daalstraat - Bijlage 3: Vooronderzoek geprojecteerd op kaart van J. Beun met beeltenis van het abdijcomplex anno 1776

Bronnen: opdrachtgever, geopunt

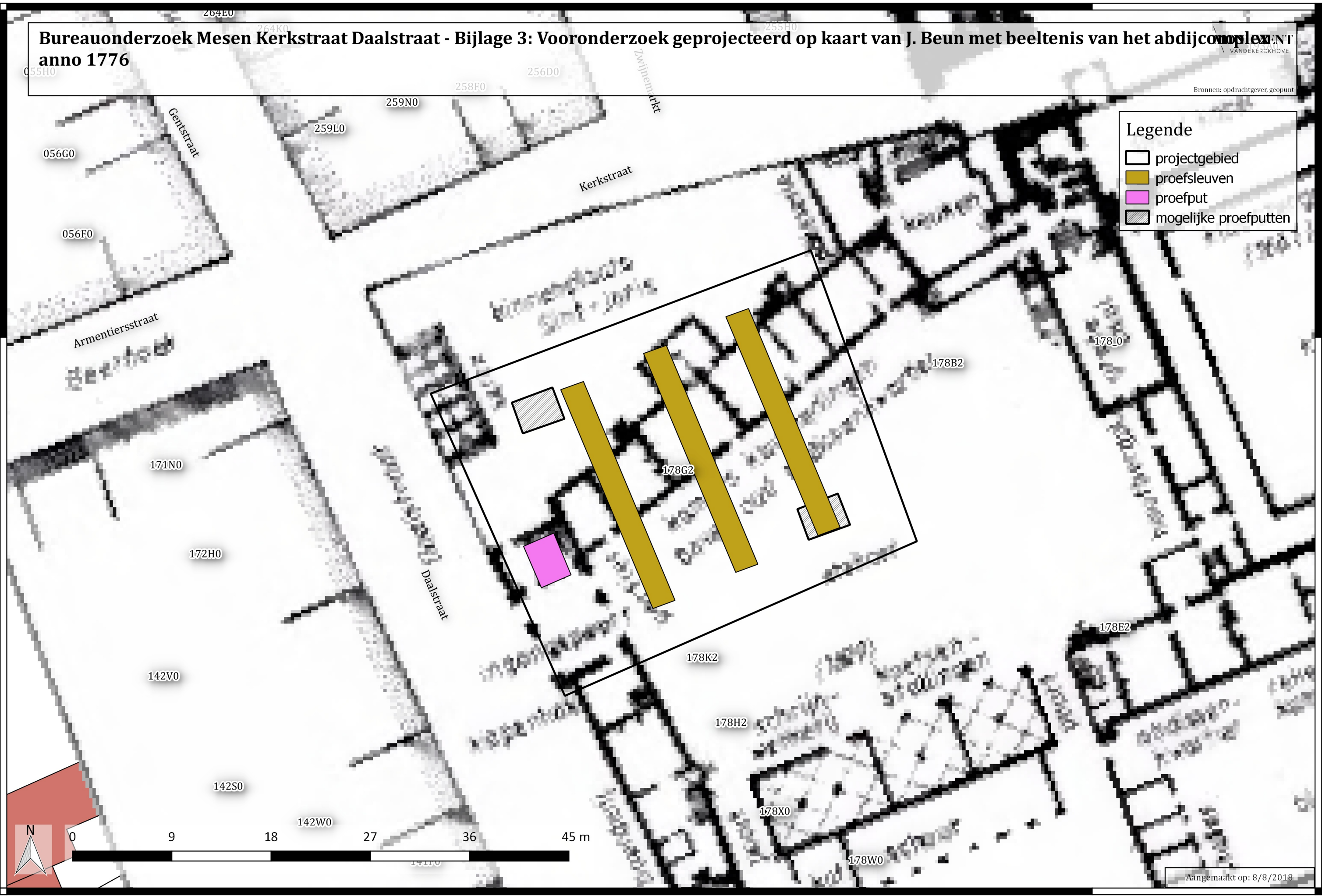
Legende

projectgebied

proefsleuven

proefput

mogelijke proefputten

Aangemaakt op: 8/8/2018